

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 1 april 1895, kl. 6 e. m.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj: med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till en riksförsäkringsanstalt för försäkring mot eldskada.

Redan i vissa af de gamla landskapslagarne och derefter i konung Kristoffers landslag förekom det stadgandet, att häradet skulle göra sammanskott för beredande af brandstod eller ersättning för liden eldskada. Den rätt att åtnjuta och den skyldighet att gifva brandstod, som i enlighet härmed tillkom alla bofaste män, bekräftades sedermera dels af kungabref, dels af 1734 års lag.

Ändring härutinnan inträdde först, sedan försäkringsbehovet på annat, lämpligare sätt blifvit fylldt. Visserligen upprättades år 1746 *Stockholms stads brandförsäkringskontor*, men dettas verksamhet var inskränkt till hufvudstaden. År 1782 trädde emellertid det i början för både stad och land afsedda *Allmänna brandförsäkringsverket* i verksamhet, och derefter, men först år 1818, medgafs befrielse från deltagande i brandstod för den, som deri ingick. Emellertid bildades allt flera brandstodsinnrättningar, och Rikets Ständer anhöllo derfor år 1851, att 1734 års lagstadgande i fråga om brandstod måtte upphävas, hvilket också skedde genom kongl. förordningen den 26 april 1853.

Kort tid derefter, år 1855, trädde det första aktiebolaget för brandförsäkring i verksamhet, derigenom brytande nya vägar för

Historik.

försäkringsverksamheten. Sedermera hafva brandförsäkringsinrättningar i stort antal och af mångahanda slag uppstått.

Den nuvarande brandförsäkringsverksamheten i Sverige.

Enligt försäkringsinspektörens senast offentliggjorda årsrapport ansvarade vid 1893 års utgång de svenska brandförsäkringsinrättningarna för följande försäkringsbelopp:

5 aktiebolag (inländska försäkringar)	kr. 1,584,956,143
11 större, ömsesidiga bolag	» 1,109,449,744
24 länsbolag	» 1,611,860,472
363 mindre ömsesidighetsanstalter	» 1,038,187,080

Summa kr. 5,344,453,439,

hvar till komma 15 utländska, i Sverige opererande bolag, ansvarande för » 275,655,625.

Dessa slag af brandförsäkringsanstalter hafva sins emellan olika karakter och verkningssätt. De stora aktiebolagen å ena sidan och de små ömsesidighetsanstalterna å den andra kunna betraktas såsom det svenska brandförsäkringsväsendets ytterligheter, båda erbjudande fördelar och olägenheter. De små härads- och sockenbolagen erbjuda fördelarna af i möjligaste mån likartade risker samt en på personlig bekantskap grundad kännedom om försäkringsklientelen hos de myndigheter eller styrelser, genom hvilka affärerna förmedlas och skadorna regleras. Mot dessa fördelar stå vissa olägenheter — ur försäkringssynpunkt främst tillfälligheternas stora inverkan. Inom ett litet område med jmförelsevis få risker måste nemligen en stor ojämhet i brandolyckornas förekomst och derigenom i uttaxeringarna göra sig gällande. Uttaxeringarna varierade också under år 1893 från 0 ända upp till 8 kronor per tusendet. Att en dylik ojämhet ingalunda utslutande är kännetecknande för de minsta ömsesidighetsanstalterna framgår tydligt af de ännu i färskt minne varande uttaxeringarne till Städernas allmänna brandstodsbolag efter det olyckliga brandåret 1888. Den nu nämnda olägenheten försvinner visserligen till väsentlig del, då det gäller aktiebolagen, hvilka mot en viss, bestämd premie ikläda sig brandrisken, ansvarande därför utan regress till uttaxeringar. Men denna trygghet för försäkringstagarne vinnes dock å andra sidan endast genom uppgifvande af ofvan nämnda stora fördelar hos ömsesidighetsbolagen samt mot premier, som äro högre än ömsesidighetsbolagens genomsnittsuttaxeringar. Mellan nu nämnda två former för brandförsäkring intaga de större ömsesidighetsanstalterna en mellanställning.

Den svenska försäkringssökande allmänheten har således tillfälle att, med noggrant afvägande mot hvarandra af de nu anförda och andra fördelar och olägenheter, göra sitt val mellan olika slag af brandförsäkringsanstalter, och allmänheten har också temligen jemnt fördelat sig mellan ofvannämnda fyra kategorier. Huru rikt emellertid än detta urval är, så köpas dock fördelarne af det ena systemet genom afstående från andra fördelar hos det andra systemet, och under sådana omständigheter uppkommer lätt den tanken, huruvida icke de olägenheter, som vidlåda eller synas vidlåda de olika systemen af brandförsäkring, skulle kunna undvikas genom en riksförsäkringsanstalt — en tanke, som äfven kan anses finna ett visst stöd i de urgamla, nu upphädda lagbestämmelserna om brandstod.

Tanken på en riksförsäkringsanstalt för försäkring mot eldskada har vid innevarande riksdag tagit sig ett uttryck i en af herr *A. F. Broström* inom Andra Kammaren väckt och till utskottet öfverlemnad motion, n:o 102, i hvilken föreslås, »att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för en kommande Riksdag framlägga förslag till en riksförsäkringsanstalt för försäkring mot eldskada af såväl fast som lös egendom, som kan vara föremål för försäkring».

Motionen.

De skäl motionären anført till stöd för sitt förslag äro följande:

- 1) att de i vårt land, synnerligast för städer, opererande brandförsäkringsbolagen, genom bildandet af »ringar», med sina höga tariffbestämmelser föreskrifva så hårda vilkor, att försäkringstagare vid deras uppfyllande nära nog ruineras;
- 2) att vid ömsesidighetsförsäkringsverksamheten det stundom är svårare för den icke brandskadade än den, eldsolycka öfvergått;
- 3) att det på grund häraf är statens pligt att träda emellan för att i någon mån skydda sina undersåtar från ekonomiskt förtryck i denna del; samt
- 4) »att en brandförsäkringsanstalt i statens hand skall ställa sig både billigare och lemna större trygghet än de många nuvarande privata och allmänna brandförsäkringsanstalter med sina, hvar för sig, stora förvaltningskostnader, för att nu ej tala om den vinst, dessa försäkringsanstalter måste hafva»

Granskning af
motionärens
skäl.

Då utskottet nu går att yttra sig om detta i och för sig vidtomfattande, ehuru af motionären ytterst knapphändigt motiverade förslag, må till en början en granskning anställas af de skäl, som blifvit af motionären andragna.

De stora bo-
lagens tariff-
bestämmelser.

1) Dervid mötes utskottet först af ett uttalande, att vissa brandförsäkringsbolag genom bildande af »ringar» infört allt för höga tariffbestämmelser.

Med »ringar» åsyftar motionären helt visst den sammanslutning, som under namn af Tarifföreningen ingåtts mellan ett stort antal in- och utländska försäkringsanstalter, hvarigenom dessa sins emellan öfverenskommit att efter noggrant studium ur brandförsäkringsynpunkt af landets olika städer och andra orter samt af de särskilda riskerna inom de olika orterna gemensamt bestämma de premier, som i hvarje fall lämpligen böra åsättas.

För att bedöma, om de så bestämda premierna äro för höga, torde vara lämpligt att något närmare undersöka, huru de premiesatser, som våra svenska tariffbolag bestämma, hålla stånd inför kritiska brandförhållanden. Genom konkurrensen å ena sidan och en viss grad af osäkerhet särskildt rörande trärisker i småstäder å den andra hade i medlet af 1880-talet de gemensamma premiesatserna nått ett minimum. Kom så brandåret 1888. Samtliga bolag ledo stora förluster, och bolaget »Sverige» måste till och med ställas under liqvidation. Försäkrings-tagarna i detta bolag utbekommo emellertid till fullo sina fordringar, och affärerna öfvertogos af ett dotterbolag »Fenix», men det enkla faktum, att ett solidt och, enligt allmänt omdöme, samvetsgrant skött bolag med stort aktiekapital och dessutom ingalunda obetydliga fonder på så sätt tvingades att upphöra, synes utskottet visa hän derpå, att de då gällande premierna i det hela taget näppeligen voro att anse såsom för höga. Efter dessa olyckor höjde tariffbolagen premierna för trästäder m. fl. risker. Ytterligare höjningar, baserade på noggranna undersökningar, lära hafva gjorts; men tariffbolagen hafva derjemte angifvit vissa åtgärder med afseende på fast brandcorps, brandattiralj, vattenledning m. m., som böra af respektive samhällen vidtagas, för att de så höjda premierna skola kunna i någon mån modifieras.

Erfarenheten lemnar derjemte, i fall man observerar en längre period, under hvilken såväl goda som dåliga år förekommit, några ganska märkliga upplysningar rörande tariffbolagens premier. I första häftet af Försäkringsföreningens Tidskrift för innevarande år finnes offentliggjord följande af kamrer J. May utarbetade

Sammanställning

af de svenska brandförsäkringsaktiebolagens **inländska** brandförsäkringsrörelse, hemtad från Försäkringsinspektörens officiella berättelser till K. Civildepartementet under åren 1887—1893, eller under de år, rörande hvilka de officiella uppgifterna äro tillgängliga.

Premier	Kr. 36,511,971:—
Skadeersättningar	37,225,186:—
Ökning i kap. brandförsäkringsfonden	872,086:—
» i försäkringsfonden	349,155:—
Provisioner och omkostnader, beräknade till 22 % af premierna	8,032,633:—
	Kr. 46,479,060:—
	Förlust Kr. 9,967,089:—

Att bolagen, trots dessa förluster, kunnat fortsätta sin verksamhet och än vidare utveckla sig, lärer bero dels på bolagens utländska affärer, dels på deras reassuransrörelse. Såvidt utskottet af dessa ur de officiella rapporterna hemtade sifferuppgifterna kan döma, synas de af motionären i detta afseende uttalade åsigtterna icke vara på tillräckliga skäl grundade.

Ännu en omständighet stärker utskottet i denna dess uppfattning, nemligen den omständigheten, att af de två bolag, som under nuvarande fria konkurrens bildats såsom en direkt opposition mot tariffbolagen, det ena till stor skada för vida kretsar stupat och det andra måst söka sin räddning i dryga uttaxeringar.

2) Motionären framhåller dernäst, att »vid ömsesidighetsverksamheten det stundom är svårare för den icke brandskadade än den, eldsolycka öfvergått».

Ömsesidighetsanstalterna.

I sakens natur ligger visserligen, att uttaxeringarna det ena året skola vara större, det andra året mindre; och att olikheterna kunna vara stora, har utskottet redan förut visat. Men detta är en olägenhet, som med nödvändighet sammanhänger med sjelfva systemet af dylika försäkringsinrättningar och som föga synes kunna göras till föremål för klander, så länge uttaxeringarna rättvist fördelas samt icke göras högre, än behofvet kräfver.

3) Såsom en följd af de höga tariffbestämmelserna i de stora bolagen och de vexlande uttaxeringarna i ömsesidighetsanstalterna anser motionären det vara »statens pligt att träda emellan för att i någon mån skydda sina undersåtar från ekonomiskt förtryck i denna del».

Bör staten träda emellan?

Dylika förslag äro ingalunda en ny företeelse. De hafva tvärt-

om ganska tidigt och ofta återkommit i utlandet, ehuru de hittills alltid hafva afvisats. Så i Frankrike 1848 och 1850, i Belgien 1842 och 1846, så ock i England, Ryssland och Nord-Amerikas Förenade Stater. Öfverallt hafva förslagen till statsförsäkring för brand fallit.

Hvad det nu föreliggande förslaget beträffar, så försöker motionären icke att gifva ens en antydning om, huru han tänkt sig en riksförsäkringsanstalts organisation.

Antingen kan emellertid en statsanstalt så anordnas, att denna anstalt genom ett lagstadgad försäkringstväng hos sig monopoliserar hela landets brandförsäkring, eller ock så, att statsanstalten opererar vid sidan af förut befintliga enskilda anstalter, med dem i starkare eller svagare konkurrens. Det synes dock utskottet, som om resultatet äfven vid det senare alternativet med all sannolikhet småningom skulle blifva detsamma som vid det förra, nemligen att den hittills genom bolag eller ömsesidiga föreningar bedrifna brandförsäkringsverksamheten i så fall förr eller senare skulle upphöra. Om statsanstalten skulle tänkas operera med fasta premier, så skulle dessa svårligen kunna sättas högre, utan snarare lägre än bolagens premier, i hvilket fall bolagens klientel skulle anse med sin fördel förenligt att dit öfvergå. Om statsanstalten deremot skulle tänkas operera med uttaxeringar, så att exempelvis ersättningarna för ett års brandolyckor fördelades på ett följande års debetsedlar, så skulle många känna sig så tilltalade af det för den enskilde beqväma i en dylik sakernas ordning, att allmänheten äfven i så fall småningom skulle öfvergå till statsanstalten.

Vid en sådan efter hand skeende öfverflyttning af försäkringsklientelen från de enskilda anstalterna till riksförsäkringsanstalten är det gifvet, att de sämre riskerna i främsta rummet skulle dit öfvergå, till stor nackdel för statsanstalten. Huru denna öfvergång till statsanstalten i detalj för öfrigt skulle tillgå, hvilka ekonomiska och öfriga följder deraf skulle uppstå med afseende på de hittillsvarande brandförsäkringsinrättningarna och alla dem, hvilka i dessa insatt penningar, med dem afslutat kontrakt eller af dem eljest bero, eller hvilka ersättnings- eller andra förpligtelser staten derigenom skulle kunna åsamkas, äro frågor, som det icke torde tillkomma utskottet att närmare utreda. Hufvudsaken är, att all brandförsäkringsrörelse förr eller senare sannolikt skulle blifva koncentrerad hos riksförsäkringsanstalten.

*De motsedda
fördelarne af
en statsförsäk-
ringsanstalt.*

4) Motionären är fullt öfvertygad om, »att en brandförsäkringsanstalt i statens hand skulle ställa sig både billigare och lemna större trygghet än de många nuvarande privata och allmänna brandförsäk-

ringsanstalter, med sina, hvar för sig, stora förvaltningskostnader, för att ej tala om den vinst dessa försäkringsanstalter måste hafva.»

Utskottet har redan förut från tariffbolagens erfarenhet meddelat några sifferuppgifter, som ingalunda kunna anses lockande. Då man dertill betänker, att erfarenheten hittills i de flesta fall gifvit vid handen, att statsdrift af en affärsverksamhet ställer sig väsentligen dyrare, än om samma rörelse drivves af enskilda bolag eller föreningar, så torde rättigheten af motionärens antagande om större prisbillighet kunna anses mycket tvifvelaktig.

Att en statsanstalt »lemnar större trygghet» än de nuvarande privata försäkringsanstalterna, får deremot anses obestridligt.

Denna fråga sammanhänger emellertid på det närmaste med det sätt, hvarpå statens verksamhet såsom brandassuradör skulle utöfvas. Den omständighet, hvarpå främst ett brandbolags framgång beror, är det noggranna valet af risker och det dermed sammanhängande rigtiga proportionerandet af premiesatserna för de olika riskerna. Bolagen kunna af de erbjudna riskerna utan angifvande af skäl utgallra sådana, som kunna anses farliga på grund af riskens egen beskaffenhet eller på grund af kändedom om egarens personliga karakter och ekonomiska förhållanden. Staten åter skulle antagligen blifva tvungen att till försäkring antaga alla erbjudna risker, derigenom kommande i en ofta ganska vansklighet belägenhet, hvarförutom det för staten skulle erbjudas nästan oöfvervinneliga svårigheter att verkställa den ytterst invecklade och grannliga proportioneringen af premiesatserna.

Bolagen kunna dessutom skydda sig mot allt för stora samtida förluster i städer eller tät bebyggda orter genom att bestämma sig för vissa maxima af försäkringsbelopp för hvarje stad eller ort eller stadsdel, hvilket åter torde vara en omöjlighet för en eventuel statsanstalt.

Eller ock kunna bolagen hos andra in- eller utländska bolag återförsäkra en del af en stor försäkring, tecknad på en och samma risk. En statsanstalt torde hafva svårt att afsluta reassuransförbindelser, äfven om man ur andra synpunkter skulle anse det lämpligt. Utan tvifvel lærer nemligen hvarje solidt reassuransbolag vägra att acceptera en del mindre goda risker, som statsanstalten deremot på grund af sin ställning icke kan undandraga sig att sjelf antaga till försäkring.

Olämpligheten
i allmänhet af
att staten om-
händertager
brandförsäk-
ringsverksam-
heten.

Sedan utskottet sålunda granskat motionärens skäl och dervid påpekat några af de invändningar, som ur praktisk försäkringssynpunkt kunna framställas mot tanken på en riksförsäkringsanstalt för försäkring mot eldskada, vill utskottet dertill framhålla ännu en synpunkt af vigt.

Om staten genom införandet af en riksförsäkringsanstalt blifver icke blott försäringsgifvare, utan äfven förr eller senare *ensam* försäringsgifvare på brandförsäkringens område, så har staten derigenom slagit in på en väg, hvarifrån densamma ansetts böra hålla sig fjerran.

»Underdånigt betänkande med förslag till författningar angående försäkringsväsendets ordnande», afgifvet af landshöfdingen C. A. Sjöcrona, yttrar författaren angående tanken på statsmonopolisering af försäkringsväsendet, att »tillämpningen af en sådan åsigt skulle stå i fullkomlig strid med vårt näringslivs utveckling samt på ett betänkligt sätt rubba hittills under lagens skydd bestående förhållanden. Det låter sig ock utan svårighet ådagalägga, men bör af en hvar med lätthet inses, att staten ingalunda kan med hopp om framgång åtaga sig alla de mångskiftande förvaltningsbestyr, som komme att åligga honom såsom ensam försäringsgifvare inom alla försäkringsväsendets grenar. Om än icke 'tvångsförsäkringen' skulle följa en sådan anordning i spåren och derigenom rubba försäkringsväsendets grundvalar, som äro frivillighet och sjelfhjelp, så skulle dock försäkringsväsendet med staten såsom ensam försäringsgifvare ständigt löpa fara att ledas på afvägar. I stället för att vara ett verksamt hjälpmedel för hvarje medborgare att utan statens eller kommunens anlåtande sörja för sig och de sina, skulle försäkringsväsendet lätteligen kunna nedsjunka till en understödsinrättning, hvari den sparsamme och driftige arbetaren finge göra insatser för att delvis derigenom bereda förmåner åt den mindre flitige.» Ett sådant förhållande skulle nemligen i fråga om brandförsäkring innebära, att de goda riskerna komme att betala för de dåliga.

Utskottets
hemställan.

Med anledning af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 april 1895.

På utskottets vägnar:

Emil Hammarlund.